ضرورت آموزش "خانواده مبنا" جهت مقاوم سازی مسکن روستایی

محمدجواد مهدوی نژاد*/ مائده پورفتح اله**/ فرزانه علی محمدی**

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۱/۰۳/۰۶
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۲/۰۳/۰۱

چکیده

مقاوم‌سازی مسکن روستایی یکی از موضوعات مهم و اساسی در جهت ارتقای کیفیت زندگی روستاییان و جلوگیری از آسیب‌های احتمالی در زمان بروز سوانح طبیعی است. به همین سبب، مقاوم‌سازی مسکن روستایی به‌عنوان یکی از محورهای اساسی دردستور کار بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و سایر نهادها و دستگاههای مسئول قرار گرفته است. فعالیت‌های زیادی با هدف نهادینه سازی فرهنگ ساخت و ساز مقاوم و هم چنین مقاوم سازی خانه‌های موجود، صورت گرفته است. یکی از مهم‌ترین آن‌ها آموزش روستاییان است. آموزش چگونگی بهره‌گیری از مصالح، کیفیت ساخت و ساز مقاوم و غیره، از جمله مهم‌ترین این موارد است. اما سؤال اصلی آن است که این آموزش‌ها چگونه از عمق بیشتری برخوردار خواهد شد و تأثیر آن نیز دوام بیشتری پیدا خواهد کرد؟

براساس فرضیه مورد نظر پژوهش، اگر به جای افراد، خانواده‌ها آموزش ببینند- آموزش خانواده مبنا- آموزش از دوام و پایداری بیشتری برخوردار می‌شود. برای آزمون این فرضیه چهار روستا به‌طور تصادفی انتخاب شدند و در هر یک، دو گروه مورد ارزیابی قرار گرفتند.گروه اول شامل کسانی است که به‌صورت انفرادی در آموزش‌ها شرکت کرده‌اند و گروه دوم به کسانی اختصاص دارد که به صورت خانوادگی در آموزش‌ها شرکت کرده‌اند. نتایج پژوهش نشان دهنده آن است که هر چند آموزش‌های خانواده مبنا در آغاز، موفقیت چندانی را نشان نمی‌دهند، لیکن پس از گذشت زمان و به‌خصوص پایان دوره، موفقیت بالاتری را به همراه داشته‌اند.

واژگان کلیدی: آموزش روستاییان، آموزش خانواده مبنا، مقاوم سازی، مسکن روستایی.

* استادیار دانشگاه تربیت مدرس. Mahdavinejad@modares.ac.ir
** دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه تربیت مدرس.

مقدمه

ایران کشوری لرزه‌خیز است و هر از گاهی زمین لرزه‌های بزرگی در آن به وقوع می پیوندد. نقشه مناطق لرزه خیز در ایران نشان دهنده آن است که هیچ نقطه‌ای از ایران را نمی‌توان در مقابل زلزله کاملاً مصون دانست. (arthquake.ir) زلزله در چند دهه اخیر موجب مصیبت‌ها و خرابی‌های بی‌شمار و سنگین شده است. چنان که در یک قرن اخیر،۸ زلزله مهم در ایران هزاران نفر را بی‌خانمان کرده است. (امیر احمدی. ۱۳۷۱) یکی از حوزه‌های مهم آسیب پذیر در برابر زلزله، ساختمان های روستایی است. اکثر این سکونتگاه‌ها از حداقل مقاوم سازی بی بهره بوده و از این رو توجه به بهسازی و مقاوم سازی این سکونتگاهها به صراحت و وضوح دربرنامه‌ریزی‌های کلان کشور قرار گرفته است. براساس آمار و اطلاعات بنیاد مسکن تاپایان سال ۱۳۸۷ حدود ۱/۰۰۷/۰۰۰ واحد مسکونی روستایی با حمایت دولت نوسازی و بازسازی شده است. (بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، ۱۳۸۷) از نظر مهندسی زلزله، ساختن ساختمان‌هایی که در مقابل زلزله مقاوم باشند کار مشکلی نیست. با این حال بسیاری از ساختمان‌های روستایی از اصول اولیه مقاوم سازی برخوردار نیستند ومهم‌ترین دلیل آن، عدم آشنایی و مشارکت روستاییان با مسئله مقاوم سازی است. امروزه صاحب نظران بر مدیریت مبتنی بر مشارکت مردمی تأکید دارند و توانمندسازی روستاییان در امر مقاوم سازی را به‌عنوان راهکاری مؤثر در کاهش خسارات ساختمان‌های روستایی مطرح می‌کنند. از این جهت آموزش روستاییان به‌منظور افزایش آگاهی وتوانمندسازی آن‌ها به‌منظور مشارکت هر چه بیشتر آن‌ها ضروری است. آموزش در امر مقاوم سازی مانند بسیاری از موارد دیگر، می‌تواند به دو روش انفرادی و گروهی صورت گیرد. از آن جایی که خانواده یکی از ارکان اساسی جوامع روستاهای ایران است، آموزش در گروه خانواده و یا آموزش خانواده مبنا می‌تواند اثر بخش باشد. سؤالات تحقیق عبارت‌اند از۱. آیا می‌توان آموزش خانواده مبنا را به‌عنوان الگویی برای مقاوم‌سازی روستاهای ایران ارائه داد؟ ۲. روش آموزش خانواده مبنا در مقایسه با روش‌های آموزش انفرادی چه مزیت‌ها و چه محدودیت‌هایی دارد؟ ۳. آیا رابطه‌ای میان تداوم دوره و نوع آموزش ارائه شده وجود دارد؟

برای پاسخگویی به این سؤالات از روش تحقیق توصیفی- تحلیلی استفاده شده است تا با کمک استدلال و تحلیل داده‌ها و مقایسه دو شیوه آموزش ارائه شده، نتیجه مطلوب در بیان مزیت‌ها و محدودیت‌های آموزش خانواده مبنا به‌دست آید. نتایج پژوهش نشان دهنده آن است که شیوه آموزش خانواده مبنا نسبت به آموزش انفرادی از هم خوانی بیشتری با نوع اجتماع روستایی برخوردار است و می‌تواند اثرات بلند مدت و مفیدی را در امر مقاوم سازی مسکن روستایی موجب شود.

ضرورت‌ها

لزوم مقاوم سازی ساختمان‌های روستایی

مطالعات صورت گرفته نشان دهنده آن است که در وقوع سوانح طبیعی ، درصد مرگ و میر با درصد ویرانی ساختمان‌ها تقریباً نسبت مستقیم دارد.در واقع میزان مقاومت ساختمان‌ها در برابر ویرانی می‌تواند موجب کاهش چشمگیر خسارتهای جانی و مالی برای افراد شود. مقاوم سازی یکی از اقدامات مهم پیشگیری در چرخه مدیریت بحران است.پیشگیری، فرایند برنامه‌ریزی و اجرای اقداماتی است که ریسک‌های ناشی از مخاطرات طبیعی را کاهش می‌دهد. (undp.1979) در این میان

آسیب پذیری زیاد سکونتگاه‌های روستایی لزوم توجه به امر مقاوم سازی را بیش از پیش ضروری کرده است. در مناطق روستایی کشور در طی یک دوره ۳۰ ساله میزان ساختمان‌های بادوام از ۱/۱ به ۲۹/۱ درصد افزایش یافته، متقابلاً ساختمان‌های کم دوام از ۶/۳۳ درصد به ۳/۸۷ درصد کاهش یافته‌اند. (بنیاد مسکن.۱۳۷۹) علاوه بر آن درصد استفاده از مصالح بادوام در مناطق روستایی نسبت به دهه‌های گذشته از رشد مطلوبی برخوردار بوده است، با این حال هنوز ضرورت مقاوم سازی مسکن روستایی به شدت احساس می‌شود. نگاهی به بلایای گذشته از جمله زلزله گواه آن است که مناطق روستایی بسیار آسیب پذیرتر از مناطق شهری است. بر طبق آمار اعلام شده توسط وزارت مسکن و شهرسازی در سال ۱۳۸۵ حدود ۸۰ درصد ساختمان‌های موجود و بیش از ٤٠ درصد ساختمان های در حال ساخت از نوع بنایی (غیر مسلح) بوده است .علاوه بر آن اغلب روستاها به دلایل زیر ساختی نظیر پایین بودن سطح آگاهی و دانش، فقر اقتصادی و فرهنگی و نبود سیستم نظارت در ساخت و ساز روستایی از آسیب پذیری بالاتری نسبت به شهرها برخوردار است.مقاوم سازی خانه‌های روستایی یکی از راههای کاهش تلفات انسانی و خسارت های اقتصادی در مناطق روستایی است. جدول (ج۱) برداشتی از گزارش‌های بنیاد مسکن است، که تعداد واحدهای روستایی و شهری آسیب دیده در زلزله های اخیر را نشان می‌دهد. با وجود کمتر بودن واحدهای مسکونی در مناطق روستایی میزان خسارات در روستاها به مراتب بیشتر از نواحی شهری است که این امر نیز لزوم مقاوم سازی روستاها را بیش از پیش ضروری می‌کند.

ریشه این آسیب پذیری را می‌توان به‌طور عمده در کیفیت نازل ساختمان‌های روستایی جستجو کرد. بنیه ضعیف اقتصادی روستاییان، خصوصاً در مناطق دور افتاده باعث شده تا سرپناه ساکنان در این مناطق، اغلب از مصالح بوم آورد و با به‌کارگیری روشهای ساخت و ساز اولیه و ساده باشد که بیشتر با کمک ساکنان بومی روستا انجام می‌گیرد.(دانشنامه مدیریت.۱۳۸۷) امر مقاوم سازی در هر دو زمینه ساختمان‌های قدیمی و ساختمان‌های نوساز مطرح است. در مورد نوسازی ساختمان‌ها ضوابط خاص و منسجمی برای کنترل دقیق طراحی و اجرا مطرح است، برای ساختمان‌های قدیمی و بافت فرسوده نیز اقداماتی می‌توان انجام داد تا کمترین خسارات در بلایای طبیعی نظیر زلزله به بار آید.

محل سانحه	تعداد واحدهای مسکونی	
	شهری	روستایی
بم و بروات	۳۸۵۰٦	۲۹۹۵۳
زرند و راور	۸٦۱۰	۱٤۷٤۸
قشم	-	۳۵۰۰
اردستان	۱٦۰۰۰	۳۰۰۰۰
سیستان و بلوچستان	۱۲۵۲	۱٤٦۰۳
جمع کل	۵۹۹۲٤	۷۳۵۰٦

ج۱. مقایسه تعداد واحدهای آسیب دیده پس از زمین‌لرزه.

منبع. بنیاد مسکن۱۳۹۰

در برخی از روستاهای ایران به دلیل بافت تاریخی و یا تک بنای ارزشمند تاریخی، مقاوم سازی به‌صورت تخصصی و در شاخه‌ای از مرمت قرار می‌گیرد که توسط متخصصان و با آزمایش‌های تخصصی (ت۱)، ضوابطی برای آن تعیین می‌شود ولی در سایر روستاها ، با به‌کارگیری دستورات ساده می‌توان ساختمان‌ها را مقاوم کرد (ت۲). این نکته را باید در نظر گرفت که هدف از مقاوم ساختن اکثر ساختمان‌ها در مقابل زلزله آن نیست که ساختمان در شدیدترین زلزله‌ها هیچ گونه صدمه‌ای نبیند زیرا در صورت مزبور ساختمان به‌صورت غیر

معقولی گران تمام خواهد شد، بلکه هدف آن است که اول از تلفات و صدمات جانی جلوگیری به عمل آید، سپس بین هزینه اضافی برای مقاوم کردن ساختمان در مقابل زلزله و هزینه احتمالی تعمیر خسارت ناشی از زلزله در طول عمر ساختمان موازنه برقرار گردد. بنابراین هدف اصلی در ساختمان‌های ارزان قیمت باید جلوگیری از فرو ریختن ساختمان و تلفات ناشی از آن باشد. (عادلی. ۱۳۵۹) در تصاویر (ت۱و ت۲) نمونه‌هایی از مقاوم‌سازی برای ساختمان‌های ارزشمند تاریخی و عادی روستاها دیده می‌شود.

ضرورت آموزش

آموزش، تعلیمات منظمی است که در جهت ایجاد آمادگی برای اجرای امور زندگی، آموخته می‌شود. میان سطح آموزش اشخاص در جامعه و قابلیت آن جامعه برای پیشرفت در عرصه‌های گوناگون از جمله اقتصادی و سیاسی نوعی همبستگی وجود دارد. در هزاره سوم که جامعه دانایی محور و عصر اطلاعات خوانده می‌شود. آموزش یکی از مسئولیت‌های اجتماعی حکومت است و بهبود نظام آموزشی یکی از مسائل جدی محسوب می‌شود.

ت۱. نحوه مقاوم سازی ساختمان‌های ارزشمند تاریخی. منبع. بنیاد مسکن.

ت۲. نحوه مقاوم سازی ساختمان‌های روستایی. منبع .بنیاد مسکن.

آمـوزش، موضـوعی جهـانی اسـت و چگـونگی آموزش مقیاسی برای سنجش موفقیت و یا ناکـامی نظـام آموزشی به‌شمار می رود. علاوه بر این آمـوزش، یکـی از ارکان اصلی اعلامیه حقوق بشـر و یکـی از هـدف هـای هشتگانه توسعه هزاره (MDG) به‌شـمار مـی‌آیـد کـه در ۲۰۰۰م توسط ۱۸۹ کشور جهان در سازمان ملل متحد بـه امضا رسید. (دانشنامه مدیریت.۱۳۸۷) از این رو پرداختن به آموزش و انتخاب شیوه درست آن در تمامی حوزه‌هـا امری ضروری است.

آموزش روستاییان

امروزه با پیشرفت علوم و تکنولوژی‌های روز حجم اندوخته‌های علمی بشر روز به روز افزوده‌تر می‌شود، در حالی که نشرو تنفیذ و کاربرد آن‌ها در بین عامه مردم بـه کنـدی در جریـان اسـت. (شـهبازی.۱۳۸٤) از ایـن رو آموزش روستاییان به‌منظور نشـر علـومی کـه در آبـادانی روستا نقش مؤثری دارد، می‌تواند بسیار سودمند باشد. با آموزش گرفتن مداوم، فرد به استعدادهای فطری و بـالقوه مسـتتر در وجـود خـویش (خویشـتن خـویش) آگـاهی می‌یابد و در نتیجه ضمن احیـاء و تقویـت مبـانی عـزت نفـس و بـه تبـع آن، احسـاس تمایـل و تصـمیم بـرای بهره‌برداری از توان‌های ذاتی خود، به درجه‌ای از علـم و آگاهی نائل می‌گردد که بـه تـدریج اراده خـود اتکـایی و خودیاری در وی بروز مـی‌کنـد و رشـد مـی‌یابـد. یعنـی روستایی به این نتیجه می‌رسـد کـه از جهـات جسـمی و روانی، انسانی به مثابه دیگـر انسـان‌هاسـت. او هـم مثـل دیگر انسان‌ها برخوردار از همه توان‌هـای فطـری در هـر انسان است و می‌تواند و می‌باید خود بـه خـویش یـاری دهد، متکی به خویشتن پرورش یابد و به اصطلاح، خـود بر روی پاهای خـویش استوار باشـد. (شـهبازی.۱۳٦٦) الگوی آمـوزش مسـتمر و مناسـب موجـب مـی‌شـود تـا روستاییان در به‌کارگیری کارهای روستا ترغیب شـوند و به نوعی به خود اتکایی برسند. تحقیقات انجـام شـده در روستاها پیـدایش و ظهـور یـک نظـام اجتمـاعی جدیـد واساساً یک انقلاب اجتماعی روستایی را تصدیق می‌کند. (ودیعی.۱۳۵۵) که بخش مهمی از این دگرگونی‌ها مربوط به توسعه آموزش و پرورش و افزایش وظایف اجتمـاعی روستاییان است. از طرفی آمـوزش روسـتاییان مـی‌توانـد کمک فراوانی به برنامه‌ریزی‌های کلان کند. اگر لازم باشد برنامه ساختمان‌سازی روستایی در سطح ملی و در زمانی معقول، بدون در نظر گرفتن سیستم سازماندهی کار اجـرا شود، برای انجام آن باید تعداد بسیاری معمـار، مهنـدس، مدیر و کارگر ساده به‌کار گرفـت. (فتحـی.۱۳۷۲) امـا بـا آموزش روستاییان می‌توان بـا اسـتفاده از نیـروی انسـانی محلی و با تکیه بر حـس خودیـاری بـه نتیجـه مطلـوب دست یافت. آموزش بر پایه ویژگی‌های فـردی انسـان بـا آزادی و اختیار پیوند دارد و از آن جا که امری اجتمـاعی است و در چارچوب فرهنگی خاص قرار دارد، با نـوعی اجبار و سندیت ارزشی (البته نسبی به علت نقش انسـان) رو بـه‌رو اسـت. (تکمیـل همـایون.۱۳۸۲) امـا آمـوزش روستاییان در حوزه مقاوم‌سازی (که در این پـژوهش بـه آن پرداخته می‌شود) را می‌تـوان بـه نـوعی آمـوزش غیـر رسمی دانست. آموزش غیر رسمی ویژگی‌هـایی دارد کـه پرداختن به آن در حوزه روستا می‌توانـد بسـیار مثبـت و تأثیر گـذار باشـد، نمـودار (ن۱) ویژگـی‌هـای مـرتبط بـا آموزش غیر رسمی را بیان می‌کند.

توسعه روستایی و آموزش

عمران و توسـعه روسـتایی ، زمینـه سـاز و موجـد تحولات فرهنگی و اجتماعی در جوامع روسـتایی اسـت. توسعه مبانی مختلفی را در بر می‌گیرد و آموزش به‌عنوان زمینه‌ساز توسعه روستایی نقش ارزشمندی را در پیش برد آن بر عهده دارد. به بیانی دیگر، هر آینه اصالت توسعه یا

عمران اجتماعی مبتنی بر پیدایش و تکوین تحولات فرهنگی در منابع انسانی فرض شود، آنگاه مشخص می‌گردد که فرایند تحول و توسعه ناگزیر از آستانه مکاتب آموزشی و ترویجی آغاز می‌گردد و در طول زمان نیز با آموزش و ترویج تکامل می‌یابد و از این روست که می‌توان اظهار داشت که آموزش و ترویج در واقع عمل، مبانی توسعه پایدار هستند. (شهبازی.۱۳۸٤) میزان مشارکت روستاییان در برنامه توسعه روستایی و مخصوصاً بحث آموزش علاوه بر خودشان وابسته به نهادها و سازمان‌های دولتی است. کار برنامه‌ریزی مشترک که طی آن دولت پیشقدم انجام کار باشد، یک پدیده نوین است و بنابراین نحوه آغاز و انجام این کار تعیین کننده سرنوشت نهایی برنامه است. (H.Emrich.1961) از این رو برنامه‌ریزی دولت در جهت توسعه روستایی بسیار ضروری است. نمودار (ن۲) موجبات فراهم آمدن توسعه روستایی را نشان می‌دهد که بخش اعظم آن مربوط به آموزش و یا وابسته به آن است.

تعاریف

آموزش خانواده مبنا

همان طور که می‌دانیم جامعه‌ها و گروه‌های مختلف با توجه به خصلت‌ها و شرایط خود دارای نهادهای آموزشی خاص خود هستند که در این میان خانواده از جایگاه ویژه‌ای در حوزه آموزش برخوردار است. در گذشته به علت عدم تفکیک وظایف اجتماعی از یکدیگر، هزاران سال وظایف آموزش و پرورش در پیوند با خانواده و ارزش‌های حاکم بر جامعه بوده است. (تکمیل همایون.۱۳۸۲) در واقع نهاد آموزش و پرورش هماهنگ با خانواده و نهادهای ارزشی شکل می‌گیرد. در جامعه روستایی خانواده به‌عنوان یکی از نهادهای اصلی اجتماعی از اهمیت زیادی برخوردار است که در آن نوعی پیوستگی کامل بین گروه خانوادگی و سازمان کار و حرفه وجود دارد و باعث نوعی استقلال داخلی در زمینه اقتصادی و خانوادگی می‌شود. (وثوقی۱۳٦۹)

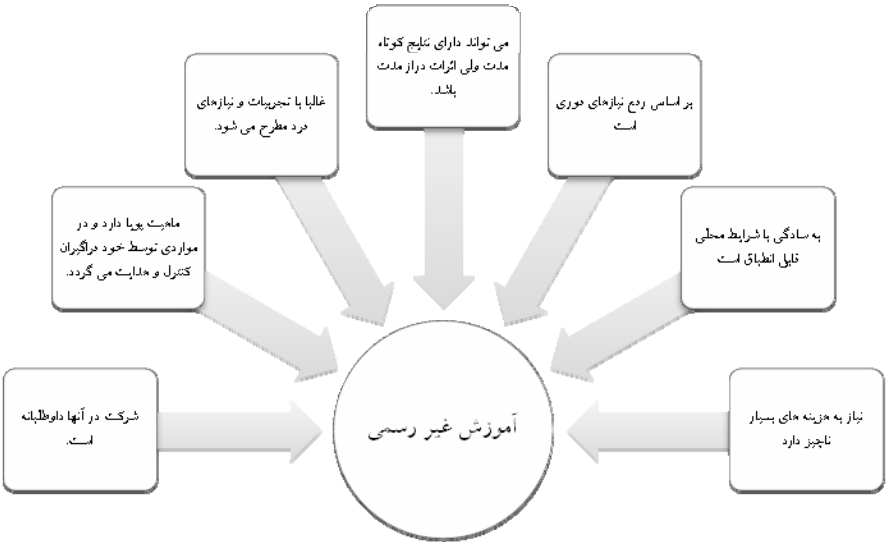

ن۱. ویژگی‌های آموزش غیر رسمی ترسیم شده توسط نگارندگان با استناد به دانشنامه مدیریت شهری و روستایی.

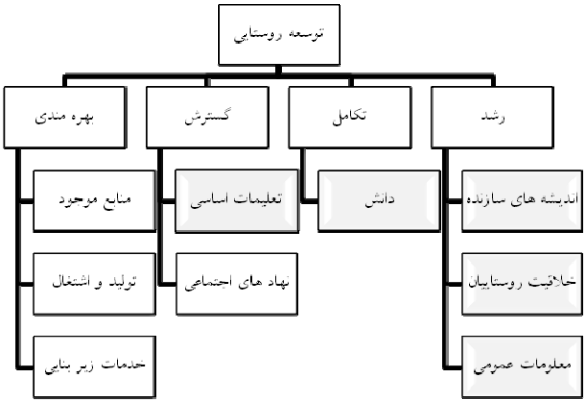

ن۲. رابطه میان توسعه روستایی و آموزش ترسیم شده توسط نگارندگان با استناد به شهبازی ۱۳۸٤.

جامعه روستایی، از جمله نمونه‌هایی است که اعضای آن الزاماً می‌باید در ارتباط و با اتکا به یکدیگر، در قالب آن فعالیت نمایند. خانواده‌ها و افراد عضو جامعه روستایی نه تنها در فعالیت‌های اقتصادی و تولیدی، بلکه در فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی و عمرانی خود نیز ضرورتاً دارای پیوستگی‌های زیادی با هم می‌باشند. (شهبازی.۱۳۸٤) در واقع خانواده به‌عنوان یک نهاد می‌تواند الگویی برای آموزش روستاییان باشد به‌طوری‌که آموزش گروهی و با نام گروه خانواده صورت گیرد. نوع روابط خانواده روستایی را می‌توان در قالب یک خانواده کارا معرفی کرد. مینوچین۱۹۹۱ مدل ساختاری خانواده کارا را معرفی می‌کند که در آن جنبه‌هایی از جمله ساختار خانواده، انعطاف پذیری، هم سازی، حل مسئله (میزان توانایی خانواده در روبه‌رو شدن و مذاکره درباره اختلاف نظر و تعارضات) و مراحل رشد خانواده مورد تأکید و توجه قرار گرفته است. (صادق موسوی.۱۳۸٤) یکی از مسایل مهمی که در شیوه‌های آموزشی مطرح است، ایجاد انگیزه‌ای برای تداوم دوره‌هاست. بر اساس بررسی‌های صورت گرفته حس همیاری و پرورش اراده خودیاری در روستاییان می‌تواند باعث ایجاد انگیزه شرکت در کلاس‌های آموزشی به‌منظور خوداتکایی در مقاوم‌سازی مسکن روستایی باشد. نمودار (ن۳) ویژگی‌های این نوع آموزش را در ارتباط با گزینه‌هایی که می‌تواند موجب تداوم یک دوره آموزشی شود نشان می‌دهد.

آموزش انفرادی

آموزش انفرادی هنگامی است که توجه یک برنامه آموزشی معطوف به (فرد) به‌عنوان هدف عملیاتی خود باشد و این فرد مراحل آگاهی و علاقه‌مندی به موضوع مورد آموزش را طی کرده باشد، اینک در مرحله ارزیابی، مقصود اعمال تحولاتی مطلوب در نگرش وی با استفاده از موضوع مورد آموزش به‌منظور تغییر در رفتار عملی او می‌باشد. (شهبازی۱۳۸٤) می‌توان این آموزش را وابسته به مکتب ترویج دانست. مکتب ترویج از طریق انتقال دانش، ابداعات و مهارت‌های نوین، از طریق مشاوره و تبادل اطلاعات و از طریق ترغیب و تشجیع افراد به تفکر و جستجوگری، هر یک از افراد را به‌عنوان یکی از عناصر تشکیل دهنده جامعه برای کسب آگاهی‌های نوین و تعهد مسئولیت‌های انسانی در جامعه خویش پرورش می‌دهد. (شهبازی۱۳۸٤) ترویج، یک نظام متشکل آموزشی است به‌منظور کمک به مردم تا خود قادر باشند به یکدیگر کمک کنند. (آموزش و ترویج در نهضت تعاون۱۳٤٦) اساس این نوع آموزش از این استدلال منشا می‌گیرد که افراد عامل و عنصر اصلی تشکیل دهنده خانواده و به‌عنوان اعضا یا اندام‌های جامعه هستند. هرگونه کوشش و تلاش برای رشد و پرورش و تعالی کیفی فرد موجب می‌گردد که در یک جریان تکاملی، یک عنصر، عامل و یا فرد، پرورش یافته و مطلوب به واحد خانواده و به تبع آن بر پیکره جامعه افزوده گردد.

افزایش تدریجی و مستمر عناصر یا افـراد مترقـی و متکامل بر پیکره جامعه و نفـوذ آثـار و اشـاعه الگوهـای پنداری و رفتاری آنان در اجتماع، خود یکـی از راههـای دستیابی به کیفیت مطلوب‌تر پیکره جامعه در طـول زمـان اسـت. (شـهبازی۱۳۸٤) در ایـن نـوع آمـوزش چـون تصمیم‌گیری در انتخاب آموزش بر عهده فرد است

گرایش‌های حرفه‌ای فرد نقـش تعیـین کننـده‌ای در پیگیری و تداوم دوره‌های آموزشی دارد. در واقـع هـدف فرد روستایی علاوه بر بـه‌دسـت آوردن خـود اتکـایی بـا آموزش‌های لازم می‌تواند گـرایش حرفـه‌ای و بـه‌دسـت آوردن توان لازم برای یک حرفه باشـد. در نمـودار (ن٤) نحوه ارتباط آن را مشاهده می‌کنید.

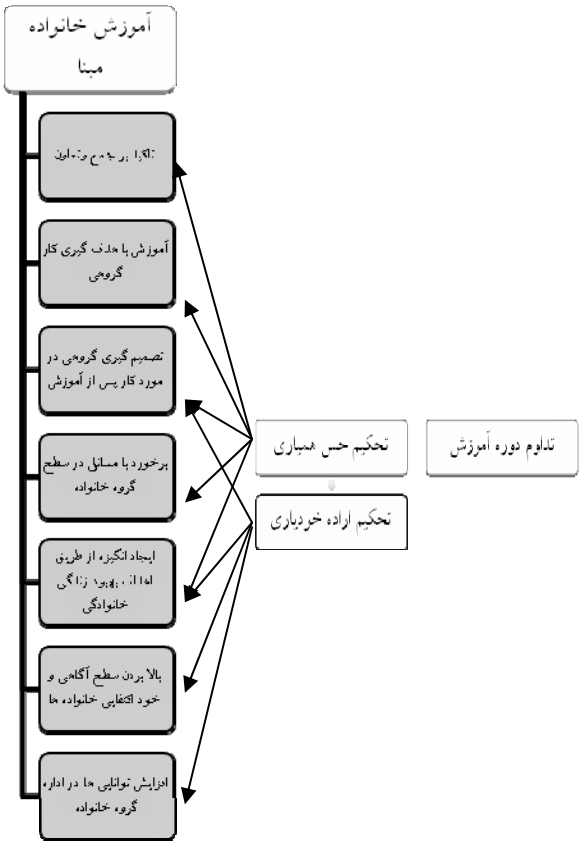

ن۳. روابط بین معیارهـا و خصوصـیات آمـوزش خانواده مبنا ترسیم شده توسط نگارندگان.

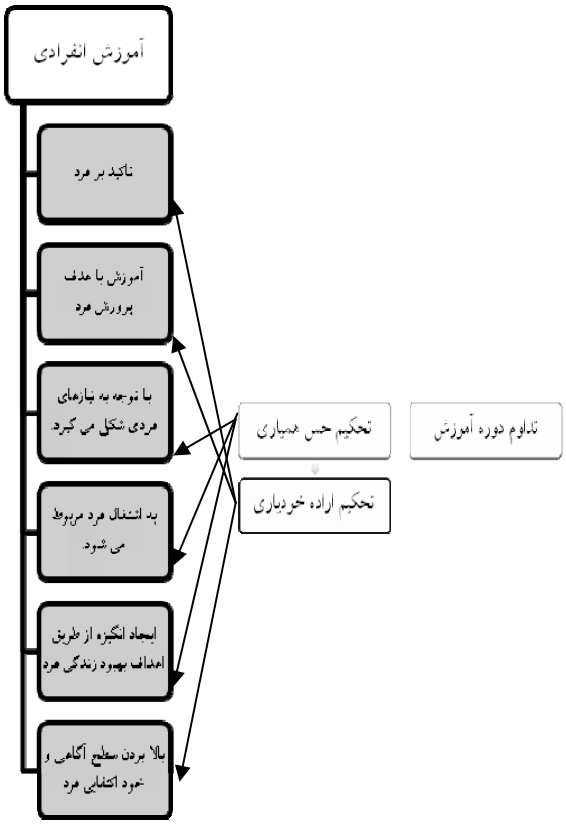

ن٤. روابط بین معیارها و خصوصیات آموزش انفرادی ترسیم شده توسط نگارندگان.

روش شناسی تحقیق

روش تحقیق

روش تحقیق صورت گرفته در این پژوهش روش توصیفی- تحلیلی است که در روشهای تحقیق جدید با عنوان استدلال منطقی یاد شده است، چون مبنای این شیوه‌ها بر این روش استوار است که چگونه می‌توان با کمک استدلال و با استفاده از داده‌های موجود، پاسخ مورد نیاز را برای سؤال پژوهش فراهم کرد. تکنیک جمع آوری داده‌ها مطالعه میدانی است که در آن‌ها داده‌های کمی از نمونه‌های انتخاب شده برداشت می‌شوند. اطلاعات کلی موضوع و ادبیات نظری بر اساس مطالعات صورت گرفته توسط دستگاه‌های تخصصی به خصوص بنیاد مسکن انقلاب اسلامی با روش کتابخانه‌ای گردآوری شده است، در پردازش داده‌ها از نمودارهای گرافیکی و روشهای استنباطی استفاده می‌شود.

سؤالات تحقیق

سؤالات تحقیق عبارت‌اند از: ۱. آیا می‌توان آموزش خانواده مبنا را به‌عنوان الگویی برای مقاوم‌سازی روستاهای ایران ارائه داد؟ ۲. روش آموزش خانواده مبنا در مقایسه با روش‌های آموزش انفرادی چه مزیت‌ها و چه محدودیت‌هایی دارد؟۳ . آیا رابطه‌ای میان تداوم دوره و نوع آموزش ارائه شده وجود دارد؟

نمونه‌های تحقیق

نمونه‌ها شامل چهار روستا است که بر اساس آمار بنیاد مسکن در برنامه مقاوم سازی قرار گرفته و در طی یک دوره، افراد روستا آموزش دیده‌اند. در هر یک از آن‌ها دو گروه یکی به‌عنوان شاهد و دیگری به‌عنوان مورد انتخاب شده است. در گروه اول (۱) آموزش‌ها انفرادی‌اند که در آن چهار روستا به‌صورت (A1,B1,C1,D1) نمایش داده می‌شوند و در گروه دوم (۲) آموزش خانواده مبنا صورت گرفته که به شکل (A2,B2,C2,D2) نمایش داده شده‌اند. در طول دوره آموزش با توجه به حضور افراد وخانواده‌ها نسبت به کل جامعه مورد مطالعه میانگین‌هایی در جهت پاسخگویی به سؤالات تحقیق به‌دست آمد که در ادامه به توصیف داده‌ها می‌پردازیم.

توصیف وتحلیل داده‌ها

برای تحلیل نهاد آموزشی مبتنی بر نظام جامعه در هر دوره‌ای باید به سه مسئله اساسی توجه کرد: اهداف، اصول و برنامه‌ها. به عبارت دیگر نخست باید اهداف آموزش را تعیین نمود و سپس مشخص ساخت که این اهداف بر مبنای چه اصولی تحقق یافته‌اند. یعنی جامعه چه اصولی را پذیرفته تا متناسب با اهداف هماهنگ شده باشد و آن گاه ملاحظه نمود که برای دست یابی آسان تر به اهداف مذکور چه برنامه‌ای اجرا شده است و به عبارت دیگر برنامه یا روش فاصله میان اصل و هدف است و کردارهای آموزشی افراد جامعه را برای رسیدن به غایت بنیادین نظم می‌دهد. (تکمیل همایون.۱۳۸۲) بر این اساس دو شیوه آموزش مورد استفاده در این تحقیق شامل ویژگی‌های مشترک و متفاوت با هم می‌باشند که در (ج۲) به آن اشاره شده است، ویژگی‌های مشترک بر اساس تعیین هدف آموزش و اصول آن به دست آمده است. در واقع هدف آموزش مقاوم سازی رسیدن به خود اتکایی روستاییان در این زمینه می‌باشد.

داده‌ها (ج۳) شامل میانگین‌هایی است که درصد استقبال، به معنی میزان شرکت افرادی که از آن‌ها خواسته شده در دوره آموزشی شرکت کنند و تداوم دوره که نشان دهنده حضور افراد در طول دوره و شرکت در آزمون‌هاست. همچنین درصد گرایش با انگیزه‌های حرفه‌ای، متغیری است نشان دهنده این مطلب که افراد به

موجب شغل خود و یا گرایش‌های حرفه‌ای آینده خود تصمیم به شرکت در کلاس‌های آموزشی گرفته‌اند. میانگین‌های شرکت در آزمون میان دوره و پایان دوره می‌تواند در نتیجه‌گیری و بررسی ویژگی‌های دو شیوه آموزش خانواده مبنا و انفرادی مفید واقع شود که در داده‌ها این موارد نشان داده شده است.

نتایج به‌دست آمده برای آموزش خانواده مبنا (ن۵) نشان‌دهنده آن است که میانگین درصد استقبال خانواده‌ها برای شرکت در دوره‌های آموزشی به مراتب کمتر از درصد تداوم دوره و درصد گرایش با انگیزه‌های حرفه‌ای است.

درصد تداوم دوره در هر چهار روستا مورد مطالعه تقریباً به یک میزان است و از درصد خوبی برخوردار است. از این رو بهترین پاسخ برای آموزش خانواده مبنا را می‌توان در تداوم دوره‌های آموزشی مشاهده نمود. از طرفی با مقایسه همین میانگین‌ها در آموزش انفرادی (ن٦) مشاهده می‌شود که تمامی موارد بررسی شده شامل درصد استقبال، تداوم دوره و گرایش با انگیزه‌های حرفه‌ای نسبت‌هایی نزدیک به هم دارند. در این نوع آموزش درصد گرایش با انگیزه‌های حرفه‌ای و تداوم دوره، رابطه نزدیکتری با هم دارند.

عوامل مشترک آموزش خانواده مبنا و انفرادی	عوامل غیر مشترک آموزش خانواده مبنا و انفرادی
هدف آموزش	سن فراگیران
محیط آموزش	تجربیات فراگیران
معلم یا آموزش گر	پایه معلوماتی فراگیران
مبنای ارزشیابی	میل به فرگیری
محتوای آموزش	بازده مورد انتظار

ج۲. عوامل مشترک و غیر مشترک در دو شیوه آموزش.

نام گروه	درصد استقبال	درصد تداوم دوره	آزمون میان دوره	آزمون پایان دوره	درصد گرایش با انگیزه های حرفه ای
A1	48.72	61.09	25.84	35.51	49.09
A2	12.35	75.84	23.53	27.07	13.83
B1	36.93	53.30	24.29	25.83	56.16
B2	11.90	68.62	19.47	16.69	27.28
C1	42.04	59.15	30.61	34.17	55.50
C2	13.36	72.53	18.72	30.28	28.73
D1	53.84	59.48	37.15	40.46	69.95
D2	17.51	65.26	19.36	31.95	36.67

ج۳. جدول داده ها و اطلاعات.

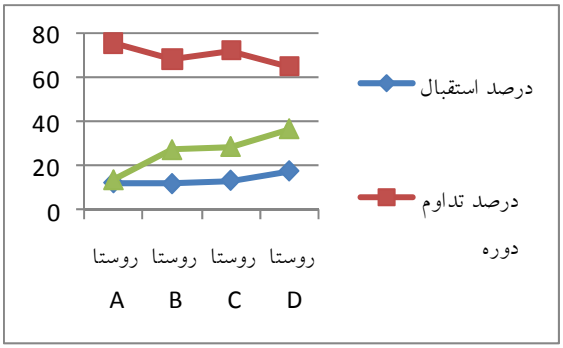

ن۵. مقایسه میانگین ها در آموزش خانواده مبنا.

ن۶. مقایسه میانگین ها در آموزش خانواده مبنا.

مقایسه دو شیوه آموزشی انفرادی و خانواده مبنا از نظر دو معیار درصد استقبال دوره (ن۷) و درصد تداوم دوره (ن۸) نشان دهنده آن است که میزان درصد استقبال در آموزش انفرادی بسیار بیشتر از آموزش خانواده مبنا است. این امر می‌تواند به دلیل انگیزه‌های اقتصادی و حرفه‌ای فرد برای یادگیری مهارت‌های ساختمانی باشد و از آن جایی که فرد، تصمیم گیرنده اصلی برای شرکت در دوره است درصد استقبال بالا می‌رود. اما تداوم دوره که یکی از فاکتورهای ضروری و مهم در آموزش مؤثر است در آموزش به شیوه خانواده مبنا دیده شده است.تشویق افراد خانواده برای تداوم دوره و یادگیری و تصمیم‌گیری گروهی خانواده‌ها، نکته بسیار مهمی است که می‌توان از آن یاد کرد.

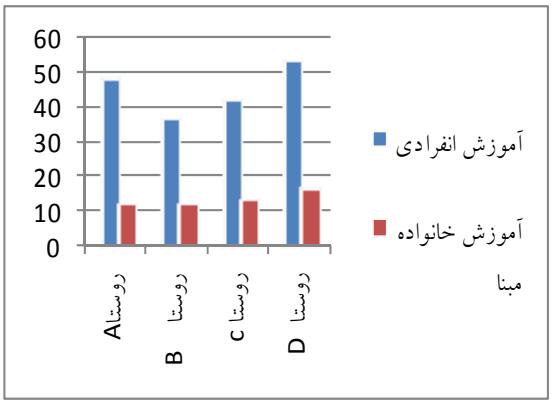

ن۷. مقایسه درصد استقبال در دو شیوه آموزش.

ن۸. مقایسه درصد تداوم دوره در دو شیوه آموزش.

نتیجه

در انتخاب شیوه مناسب برای آموزش روستاییان در امر مقاوم سازی، مهم‌ترین امر توجه به حفظ ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی جوامع روستایی است. از این رو تحلیل داده‌ها و نتیجه‌گیری در حوزه آموزش باید در راستای حفظ ارزش‌های جوامع روستایی و با توجه به

ویژگی‌های آن صورت گیرد. سکونتگاه‌های روستایی نمود عینی تعاملات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است که در چارچوب و مناسبات فرد و خانواده در بستر زمان شکل گرفته است.از آن جایی که خانواده رکن اصلی جامعه روستایی را تشکیل می‌دهد، آموزش خانواده مبنا دارای ویژگی‌هایی است که با چارچوب‌ها و شرایط جوامع روستایی هم خوانی قابل قبولی دارد. در تحلیل و تفسیر ویژگی‌های آموزش خانواده مبنا می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. تداوم دوره: تعیین الگوی مناسب آموزش روستاییان در امر مقاوم سازی نیازمند بررسی اصول و معیارهایی است که موجب پایداری و تداوم دوره آموزش می‌شود. نتایج تحقیق نشان دهنده آن است که آموزش خانواده مبنا در طول دوره از پایداری و تداوم بالایی برخوردار است. این امر را می‌توان در معیارهایی جستجو کرد که از ویژگیهای انکار ناپذیر جوامع روستایی است. تحکیم اراده خودیاری و پرورش حس همیاری در میان اعضای خانواده از دیرباز وجود داشته است. به‌دلیل محدود بودن امکانات روستا و ضرورت خودکفایی روستاییان، حس خودیاری در نهاد خانواده‌های روستایی نمود بارزتری دارد واین حس به ایجاد انگیزه برای یادگیری مقاوم سازی کمک می‌کند. از طرف دیگر حس همیاری اعضای خانواده می‌تواند در یادگیری و ایجاد انگیزه برای ادامه و تداوم کلاس‌ها و برنامه‌های آموزشی مؤثر باشد.

۲. گرایش‌های حرفه‌ای: یکی از عوامل مؤثر در ایجاد انگیزه برای یادگیری، تناسب دوره آموزش با گرایش حرفه‌ای افراد است. این امر بیشتر با مسائل اقتصادی و معیشتی روستاییان در ارتباط است. توجه به بحث مقاوم سازی مسکن روستایی به‌عنوان یک آموزش مرتبط با کار، بیشتر مورد توجه افراد است. در نتیجه شاید آموزش انفرادی پاسخگویی مناسب‌تر برای دستیابی به این هدف باشد. با این حال از آن جایی که در جوامع روستایی خانواده‌ها در تأمین معیشت و حرفه نقش مشارکتی دارند، شیوه آموزشی خانواده مبنا نیز می‌تواند به همان اندازه اثر بخش باشد.

۳. تأثیر درازمدت: آموزش مقاوم سازی مسکن روستایی را می‌توان یکی از شیوه‌های آموزش غیر رسمی دانست. از آن جایی که اثرات دراز مدت به‌عنوان یکی از ویژگی‌ها و اهداف این نوع آموزش معرفی شده است. آموزش خانواده مبنا مناسب‌ترین روش برای دستیابی به این هدف است. گروه خانواده از تأثیرات مثبت زیادی در جهت پایداری آموزش نسبت به فرد برخوردار است و این امر موجب برتری آموزش خانواده مبنا نسبت به آموزش‌های انفرادی می‌شود.

٤ . کار گروهی: هم فکری وکارگروهی یکی دیگر از مزایای آموزش خانواده مبنا است. این امر به موجب حضور گروه خانواده در دوره‌های آموزشی است که تأثیر آن در دراز مدت و در نحوه عمل به آموزش‌ها مشاهده می‌شود. این هم فکری و مشارکت می‌تواند در استفاده مفید وعملی دوره‌های آموزشی در امر مقاوم سازی روستاها بسیار مؤثر باشد.

با اینکه ممکن است آموزش انفرادی افراد در ابتدا مؤثرتر به‌نظر برسد و حتی از ویژگی‌های مثبتی نیز برخوردار باشد (ج٤)، اما با توجه به موارد گفته شده در باب آموزش خانواده مبنا، نتایج پژوهش نشان می‌دهد که آموزش خانواده مبنا با توجه به این که نظام تعامل خانواده و آموزش را تقویت می‌کند و با نوع اجتماع روستایی که بر مبنای خانواده‌ها سازمان می‌یابد، سازگاری دارد. بنابراین آموزش خانواده مبنا می‌تواند به‌عنوان پیشنهاد یک الگوی آموزشی مناسب برای جامعه روستایی مفید واقع شود.

نتیجه‌گیری با توجه به اطلاعات به دست آمده بر اساس مقایسه میانگین‌ها			
آموزش خانواده مبنا		آموزش انفرادی	
مزیت ها	معایب	مزیت ها	معایب
تقویت اراده خودیاری و هم یاری خانواده‌ها که با اجتماع روستایی هماهنگ است.	ممکن است تفاوت در گروههای مختلف سنی و تجارب حرفه‌ای در روند آموزش تأثیر گذار باشد.	استقبال بیشتر افراد از دوره‌های آموزشی به نسبت آموزش خانواده مبنا	با توجه به نیازهای فردی صورت می گیرد در نتیجه هدف آموزش باید کاملاً روشن باشد.
تداوم دوره آموزش و حضور فعال در طول دوره آموزش	این الگوی آموزشی ممکن است مورد استقبال افراد واقع نشود.	استقبال بیشتر افراد با گرایش‌های حرفه‌ای مرتبط با آموزش که باعث عمل کردن آن‌ها به دوره آموزشی می‌شود.	به دلیل تصمیم گیری انفرادی تداوم دوره آموزشی ممکن است با چالش روبرو شود.
هم فکری و تصمیم گیری گروهی برای عمل کردن به مواردی که آموزش دیده‌اند.	–	ایجاد مهارتهای حرفه‌ای برای اشتغال افراد	پس از دوره آموزشی تصمیم گیری ها فردی است و فرد باید مهارت کامل را به تنهایی کسب کند.

ج٤. جدول نتیجه گیری و مقایسه دو شیوه آموزش ترسیم شده توسط نگارندگان.

منابع

- امیر احمدی، هوشنگ. (۱۳۷۱)، تلفیق کاهش آسیب پذیری از زلزله و توسعه روستایی، کتاب طرح ریزی کالبدی، مجموعه مقالات مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
- تکمیل همایون، ناصر. (۱۳۸۲)، نظام و نهادهای آموزشی در ایران باستان، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- شهبازی ، اسماعیل. (۱۳٦٦)، مکتب آموزش ترویج در مقایسه با مکتب عمران اجتماعی. چهارمین سمینار علمی ترویج کشاورزی کشور، دانشگاه ارومیه.
- شهبازی، اسماعیل. (۱۳۸٤)، توسعه و ترویج روستایی، چاپ چهارم، انتشارات دانشگاه تهران.
- فتحی، حسن. (۱۳۷۲)، ترجمه علی اشرفی، ساختمان سازی با مردم. انتشارات دانشگاه هنر.
- وثوقی، منصور. (۱۳٦۹)، جامعه شناسی روستایی، چاپ سوم. انتشارات کیهان .
- ودیعی، کاظم. (۱۳۵۵)، روستانشینی در ایران. انتشارات سپهر. فروردین

- گزارش اجمالی بازسازی‌های مسکن پس از سوانح طبیعی در کشور، (۱۳۹۰)، معاونت بازسازی و مسکن روستایی.
- دانشنامه مدیریت شهری و روستایی.(۱۳۸۷)، مؤسسه فرهنگی، اطلاع رسانی و مطبوعاتی، چاپ اول، تهران.
- اطلاعات حاصل از مصاحبه حضوری، معاونت مسکن روستایی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.
- طرح جامع بهسازی مسکن روستایی. (۱۳۷۹)، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی معاونت زمین و مسکن.
- آموزش و ترویج در نهضت تعاون. (۱۳٤٦)، نشریه شماره ۸، سازمان مرکزی تعاون کشور، (نخست وزیری).
- عادلی، حجت اله. (۱۳۵۹)، ساختمان‌های کوچک در مناطق زلزله خیز. انتشارات دهخدا.
- صادق موسوی، خسرو، مخاطب، محمد. (۱۳۸٤)، خانواده پژوهنده راهی برای برون رفت از آسیب‌های خانوادگی، فصلنامه خانواده و پژوهش، سال دوم، شماره۳.
- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی. (۱۳۸۷)، "گزارش عملکرد سال ۱۳۸۷: دفتر کل مسکن روستایی"، حوزه معاونت بازسازی و مسکن روستایی، تهران.

- UNDP. (1979) *Disaster mitigation Disaster management training program*, office of the united nations disaster relief coordinator.
- Emmerich,H. (1961) , Editor:A Handbook of public Administration, department of Economics and social Affairs, United Nations ,New York,USA.
- www.earthquake.ir